

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Tomasz Zimnicki

OCENA ZASADNOŚCI WPROWADZENIA INFORMACJI O SEGMENTACH DZIAŁALNOŚCI DO SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ

Zarys treści. Artykuł prezentuje ocenę zasadności ujawnienia informacji o segmentach działalności w sprawozdaniach finansowych znaczących podmiotów gospodarczych. W tym celu przedstawiona została geneza sprawozdawczości według segmentów działalności, najważniejsze uregulowania prawne w tym obszarze w skali świata, a także rozważania teoretyczne nad potencjalnymi korzyściami płynącymi dla użytkowników sprawozdań finansowych z tych ujawnień oraz wnioski powstałe na podstawie badań prowadzonych w tym zakresie.

Słowa kluczowe: IAS 14, IAS 14R, IFRS 8, SFAS 131, SFAS 14, sprawozdawczość według segmentów działalności.

WSTĘP

Sprawozdawczość według segmentów działalności stanowi jeden z elementów sprawozdania finansowego i wymaga od jednostki, by ta zaprezentowała informacje finansowe każdego z obszarów prowadzonej przez nią działalności. Obowiązek ten został wprowadzony na skutek powstawania coraz większej liczby podmiotów gospodarczych określanymi mianem *konglomeratów*. Należy przez nie rozumieć jednostki, które oferują różne produkty nieposiadające cech wspólnych. Oznacza to, że nie wytwarza się ich z tych samych surowców, za pomocą tych samych urządzeń czy z wykorzystaniem tej samej technologii. Dodatkowo nie sprzedaje się ich z wykorzystaniem tych samych kanałów dystrybucji czy do tych samych klientów. Jedyną wspólną cechą jest to, iż sprzedaje je ta sama jednostka gospodarcza (Cramer, 1968, s. 17). Sprawozdania finansowe dostarczane

przez te podmioty zawierają jedynie dane zagregowane dla jednostki jako całości. Wzbogacenie tych informacji o dane na temat wyników działalności w każdym z obszarów oraz ich wpływu na wyniki jednostki jako całości w sposób istotny zwiększa ich wartość dla użytkowników zewnętrznych.

Celem artykułu jest ocena zasadności wprowadzenia informacji o segmentach działalności do sprawozdawczości finansowej. W związku z tym przedstawiona zostanie geneza sprawozdawczości według segmentów działalności, najważniejsze uregulowania prawne w tym obszarze w skali świata, a także rozważania teoretyczne nad potencjalnymi korzyściami z tych ujawnień płynącymi dla użytkowników sprawozdań finansowych oraz wnioski powstałe na podstawie badań prowadzonych w tym zakresie.

1. POWSTANIE OBOWIĄZKU UJAWNIANIA INFORMACJI O SEGMENTACH DZIAŁALNOŚCI

Sprawozdawczość według segmentów jest elementem sprawozdawczości wewnętrznej. Stanowi ona podstawę dla możliwości zapewnienia efektywności funkcjonowania zdecentralizowanego systemu zarządzania. Przy czym pojęcie segmentu w rachunkowości zarządczej nie występuje. Jego funkcję pełnią ośrodki odpowiedzialności, a informacji o sytuacji ekonomicznej tych obszarów dostarcza naczelnemu kierownictwu wieloblokowy rachunek wyników (Seal, Garrison, Noreen, 2006, s. 649–650).

Lata 50. i 60. XX wieku to okres znaczącej dywersyfikacji działalności gospodarczej. Miała ona charakter zarówno asortymentowy, jak i geograficzny. W jej rezultacie powstały duże, międzynarodowe jednostki, oferujące różne rodzaje produktów (Choi, 2003, s. 22–1, 22–2). Motywem, którym kierowały się te podmioty przy poszerzaniu swojej działalności, było ograniczenie ryzyka prowadzenia działalności poprzez ustabilizowanie wielkości uzyskiwanych przychodów z różnych obszarów. Następstwem tego rozrostu było powstanie tzw. *konglomeratów* (Proadhan, 1986, s. 40).

Zarządzanie tymi podmiotami z wykorzystaniem koncepcji decentralizacji oraz wsparte wewnętrzną sprawozdawczością według segmentów działalności, opartą na koncepcji rachunkowości ośrodków odpowiedzialności, zapewniło skuteczną i efektywną realizację działań. Z czasem wartość informacji o segmentach dostrzegli również zewnętrzni użytkownicy sprawozdań finansowych. Zaczęli domagać się ich ujawnienia, argumentując, że skonsolidowane sprawozdania finansowe nie zawierają wymaganych informacji dla podjęcia racjonalnych decyzji inwestycyjnych (Cramer, Iwand, 1968, s. 50). Podkreślić należy, iż poszczególne obszary działalności mogą funkcjonować w odmiennych

warunkach ekonomicznych, co może skutkować tym, że rezultaty prowadzonej tam działalności będą charakteryzować się odmiennym poziomem ryzyka oraz w niejednakowym stopniu przyczyniać się do całkowitego wyniku jednostki (Nowak, 2010, s. 129). W konsekwencji tego obszary działalności tak zdywersyfikowanego podmiotu różnią się do tego stopnia, iż inwestor w celu podjęcia świadomej decyzji potrzebuje informacji odnośnie do tych różnic (Choi, 2003, s. 22–23). Na uwagę zasługuje również stwierdzenie Walkera (1968, s. 28), który słusznie twierdzi, że skonsolidowane dane finansowe zdywersyfikowanej jednostki gospodarczej są mniej podatne na projekcję aniżeli te same dane finansowe jednostki wytwarzającej pojedynczy produkt lub usługę. Oznacza to, iż inwestorzy, podejmując decyzję na podstawie informacji zawartych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym zdywersyfikowanej jednostki gospodarczej, ponoszą większe ryzyko aniżeli w przypadku sprawozdań finansowych jednostek prowadzących działalność w jednym obszarze lub jednostek prowadzących działalność w kilku obszarach, ale ujawniających informacje o nich w ramach sprawozdawczości według segmentów działalności.

Pierwszą oficjalną propozycję wprowadzenia informacji o segmentach działalności do sprawozdawczości finansowej należy wiązać z osobą Joela Dirlama – profesora ekonomii, który w kwietniu 1965 r. złożył propozycję wprowadzenia zmian do *Securities Exchange Act of 1934*¹. W rezultacie tej zmiany duże podmioty gospodarcze ujawniałyby informacje o uzyskiwanych przychodach i generowanych wynikach dla każdego z obszarów działalności. Propozycję tę poważnie potraktował ówczesny przewodniczący SAM² – senator Philip Hart. Zwrócił się on z prośbą o analizę i rekomendację propozycji prof. Dirlama do ówczesnego Przewodniczącego SEC³ – Manuela F. Cohena. Przewodniczący SEC w odpowiedzi stwierdził, iż wprowadzenie w życie propozycji prof. Dirlama niesie ze sobą wiele trudności, a obecny czas jest ku temu niesprzyjający (Skousen, 1970a, s. 294).

W związku z tym pierwsza próba wprowadzenia obowiązku ujawnienia informacji o segmentach w sprawozdaniu finansowym dużych podmiotów gospodarczych zakończyła się niepowodzeniem. Niemniej jednak należy domniemywać, iż rozpoczęła ona dyskusję nad zasadnością tego

¹ *Securities Exchange Act of 1934* należy rozumieć jako dokument prawny ustanowiony przez amerykańską Komisję Papierów Wartościowych i Giełd (ang. *Securities and Exchange Commission*), którego celem jest regulacja publicznego obrotu papierami wartościowymi w Stanach Zjednoczonych (Guerard, Schwartz, 2007, s. 143).

² SAM – Podkomisja ds. Ochrony Konkurencji i Monopoli (ang. *Subcommittee on Antitrust and Monopoly*).

³ SEC – Amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd (ang. *Securities and Exchange Commission*).

typu informacji. Już w maju 1966 r., podczas corocznego spotkania FAF⁴ Manuel F. Cohen zmienił zdanie. Stwierdził, że najbliższym celem SEC, przy współpracy z analitykami finansowymi oraz księgowymi, jest stworzenie odpowiedniego rachunku wyników z podziałem na obszary działalności (Cohen, 1966, s. 61). Tworzone przez konglomeraty skonsolidowane sprawozdania finansowe dostarczają niejasnych informacji, które mogą być znaczące dla analityków finansowych, prowadzących na ich podstawie analizy określające wartość tych podmiotów oraz perspektywy ich rozwoju (Bows, 1966, s. 33). Argument ten był wystarczający, by potraktować zamierzenia SEC poważnie. Podkreślić należy, że jednym z głównych celów tej organizacji jest zapewnienie równoprawnego dostępu do informacji. W szczególności inwestorom i działającym na ich rzecz analitykom finansowym.

Świadomość znaczenia informacji o segmentach działalności z każdym kolejnym rokiem wzrastała. Świadczyć o tym może próba zachęcenia jednostek gospodarczych do dodatkowych ujawnień, dotyczących obszarów działalności już nie tylko w sprawozdaniach rocznych. Przykładem tego może być wydane w 1984 roku oświadczenie FAF, w którym stwierdzono, że corocznej nagrody za najlepsze sprawozdanie finansowe nie przyzna się jednostce gospodarczej, jeśli ta nie ujawni informacji o segmentach działalności w swoim sprawozdaniu kwartalnym (*Management – Financial...*, 1984, s. 34).

Na uwagę zasługuje również fakt, że dążenie SEC do wprowadzenia obowiązku ujawnienia informacji o segmentach przez duże jednostki gospodarcze w pierwszych okresach napotkało istotne problemy praktyczne. Należało rozwiązać takie kwestie, jak (Cramer, Iwand, 1968, s. 50–51):

1. Brak definicji tak kluczowych pojęć, jak jednostki gospodarcze objęte obowiązkiem ujawnienia tych informacji oraz branże produktowe lub dywizje, według których należy dokonać podziału działalności.
2. Brak określenia wspólnej metody, czy też formy, według której każdy podmiot gospodarczy będzie prezentował swoje wyniki dla każdego z obszarów działalności.
3. Brak ujednoczenia stosowanych przez jednostki gospodarcze w ramach rachunkowości zarządczej metod alokacji kosztów do poszczególnych obszarów działalności, co w konsekwencji może powodować problemy z interpretacją danych finansowych przez użytkowników zewnętrznych.
4. Brak ujednoczenia zasad stosowanych przy ustalaniu cen transferowych stosowanych przy sprzedaży produktów z jednego obszaru do drugiego w ramach jednego podmiotu, które w rezultacie kształtują wyniki tych obszarów.

⁴ FAF – Federacja Analityków Finansowych (ang. *Financial Analysts Federation*).

2. UREGULOWANIA PRAWNE W ZAKRESIE SPRAWOZDAWCZOŚCI WEDŁUG SEGMENTÓW

Pierwsze uregulowanie prawne obligujące jednostki gospodarcze do ujawnienia informacji o segmentach ukazało się w Stanach Zjednoczonych 14 lipca 1969 r. Było to *Securities Exchange Act of 1934, Release No. 8650*. Objęte nim jednostki gospodarcze zobligowane były do ujawnienia uzyskanych przychodów i osiągniętych wyników z podziałem na obszary działalności według branży. Uregulowanie to miało zastosowanie tylko do formularzy S-1, S-7 oraz 10, które sporządzane były przez te podmioty gospodarcze, wprowadzające nowe papiery wartościowe do publicznego obrotu (Skousen, 1970, s. 39). Z uwagi na fakt, iż informacje te były niecykliczne i nie dotyczyły wszystkich jednostek posiadających papiery wartościowe w publicznym obrocie, wartość ich była znacznie ograniczona. Konsekwencją tego było wydanie przez SEC w dniu 21 października 1970 r. nowego dokumentu pod nazwą – *Securities Exchange Act of 1934, Release No. 9000*. Jednostki zostały w nim zobligowane do ujawnienia informacji odnośnie do uzyskanych przychodów i osiągniętych wyników dla każdego z obszarów działalności, który dostarczył co najmniej 10% skonsolidowanych przychodów lub wyników danego podmiotu jako całości. Najważniejsza zmiana dotyczyła jednak tego, że informacje te miały być publikowane w ramach formularza 10-K (Swaminathan, 1991, s. 24). Dodać należy, iż formularz ten pełni funkcję raportu rocznego, wymaganego przez SEC od każdego podmiotu gospodarczego, który posiada papiery wartościowe w publicznym obrocie. Składa się z takich elementów, jak: podstawowe informacje o podmiocie i prowadzonej przez niego działalności, sprawozdanie finansowe, które zostało zbadane i dopuszczone do publikacji, a także sprawozdanie zarządu z działalności (Hoff, Larose, Scaturro, 2006, s. 3–19).

Znaczenie informacji o segmentach dostrzeżone zostało również przez dwie największe organizacje zajmujące się doskonaleniem zasad rachunkowości – FASB⁵ oraz IASB⁶. Jako pierwsza do prac przystąpiła FASB, która w roku 1976 wydała pierwszy standard rachunkowości, poświęcony sprawozdawczości według segmentów. Był nim SFAS 14⁷. Standard ten stanowił podstawę sporządzania

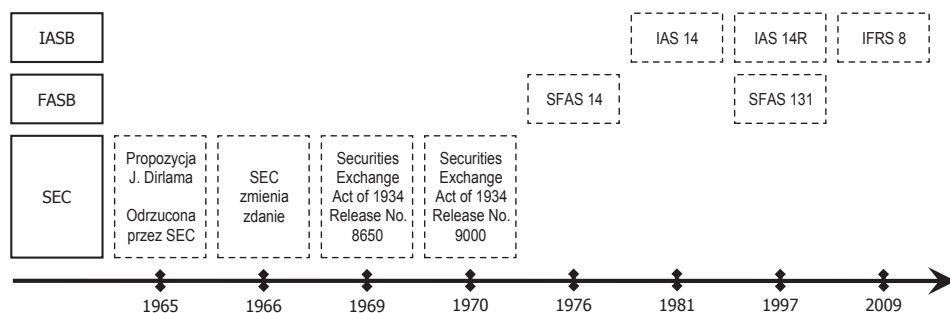
⁵ FASB – Rada Standardów Rachunkowości Finansowej (ang. *Financial Accounting Standards Board*).

⁶ IASB – Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (ang. *International Accounting Standards Board*).

⁷ SFAS 14 *Sprawozdawczość finansowa dotycząca segmentów przedsiębiorstwa* (ang. *Statement of Financial Accounting Standard No. 14 Financial Reporting for Segments of a Business Enterprise*).

sprawozdań według segmentów dla spółek obowiązanych US GAAP przez ponad dwadzieścia lat. Po tym okresie w roku 1997 FASB wydała nowy standard. Był nim SFAS 131⁸. Standard ten obowiązuje w ramach US GAAP do dziś. Podobnie jak FASB, tak i IASB wprowadziła do sprawozdawczości finansowej standard poświęcony sprawozdawczości według segmentów. Przy czym uczyniła to po raz pierwszy w roku 1981, wydając IAS 14⁹. Standard ten stanowił podstawę sprawozdawczości według segmentów przez ponad piętnaście lat. W roku 1997 został zaktualizowany, zmieniając tym samym nazwę na IAS 14R¹⁰. Zaktualizowany standard obowiązywał do roku 2009, kiedy to został zastąpiony przez całkowicie nowy standard – IFRS 8¹¹, który obowiązuje do dziś.

Syntetycznej prezentacji najważniejszych wydarzeń dotyczących wprowadzenia obowiązku ujawnienia informacji o segmentach działalności w sprawozdaniach finansowych dokonano na schemacie 1.

Schemat 1. Najważniejsze wydarzenia dotyczące sprawozdawczości według segmentów
Źródło: opracowanie własne.

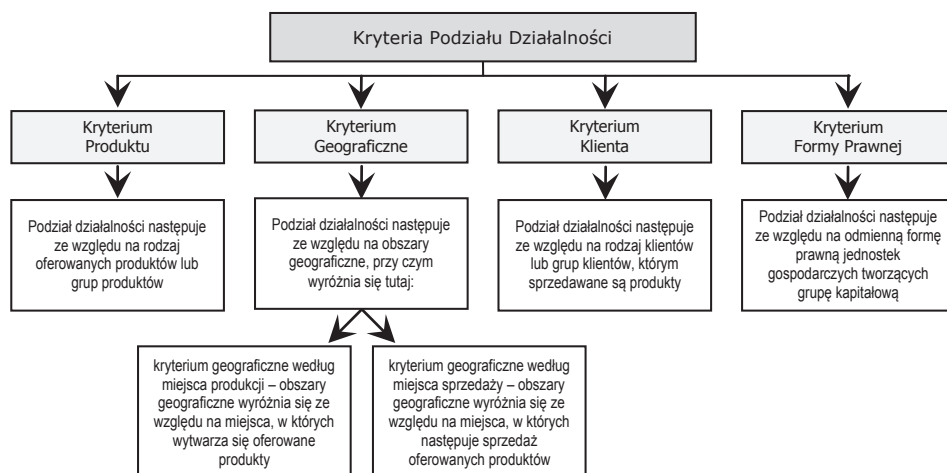
Dodać należy, iż wydane przez obie Rady standardy znacznie rozwinęły sprawozdawczość według segmentów. Zrezygnowano z konieczności stosowania podziału działalności jedynie ze względu na kryterium produktu. Wprowadzono możliwość zastosowania innych kryteriów, jak choćby kryterium geograficzne,

⁸ SFAS 131 *Ujawnienia dotyczące segmentów działalności przedsiębiorstwa oraz informacje odnośne* (ang. *Statement of Financial Accounting Standard No. 131 Disclosures about Segments of an Enterprise and Related Information*).

⁹ IAS 14 *Informacje finansowe w podziale na segmenty działalności* (ang. *International Accounting Standard No. 14 Reporting Financial Information by Segment*).

¹⁰ IAS 14R *Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności* (ang. *International Accounting Standard No. 14 Segment Reporting*).

¹¹ IFRS 8 *Segmenty operacyjne* (ang. *International Financial Reporting Standard No. 8 Operating Segments*).

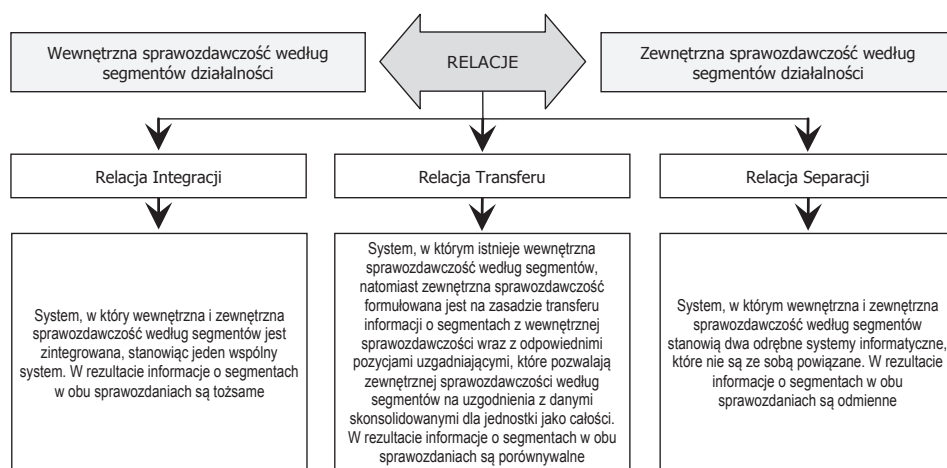

Schemat 2. Najczęściej stosowane kryteria podziału działalności na segmenty

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Walton, Haller, Raffournier, 2003, s. 452).

kryterium klienta czy kryterium formy prawnej. Syntetyczną charakterystykę najczęściej stosowanych kryteriów przedstawiono na schemacie 2.

Podkreślenia wymaga również fakt, że pomiędzy wewnętrzną a zewnętrzną sprawozdawczością według segmentów mogą występować trzy różne względem siebie relacje. Sytuację tą prezentuje schemat 3.

Schemat 3. Relacje między wewnętrzną i zewnętrzną sprawozdawczością według segmentów

Źródło: Schweitzer, 2009, s. 160.

3. KORZYŚCI I KOSZTY ZWIĄZANE Z UJAWNIENIEM INFORMACJI O SEGMENTACH

Przypomnieć należy, iż sprawozdawczość finansowa służy głównie użytkownikom zewnętrznym. W szczególności inwestorom, którzy ponoszą największe ryzyko. Wynika ono z tego, że w przypadku niepowodzenia działalności gospodarczej danego podmiotu tracą oni najwięcej. Tym samym wszelkiego rodzaju zmiany w zakresie sprawozdawczości finansowej mają na celu przede wszystkim ograniczyć ryzyko towarzyszące tym osobom. Przy czym zaznaczyć należy, że w przypadku standardów sprawozdawczości finansowej funkcjonujących zarówno w ramach US GAAP¹², jak i IFRS¹³ wszelkiego rodzaju zmiany zwiększające użyteczność decyzyjną sprawozdań finansowych muszą spełnić warunek główny, którym jest przewaga korzyści nad kosztami. Należy przez to rozumieć, iż korzyści wynikające z wprowadzonej zmiany muszą przewyższać koszty z nią związane. A zatem wprowadzenie sprawozdawczości według segmentów działalności musi charakteryzować się relatywnie wyższym poziomem korzyści dla użytkowników zewnętrznych, aniżeli poziom kosztów ponoszonych przez jednostki gospodarcze w związku z przygotowaniem i upublicznieniem tych informacji.

Rozważając korzyści wynikające z ujawnienia informacji o segmentach działalności, należy posłużyć się przykładem obrazującym istotę decyzji podejmowanych przez inwestorów publicznego rynku papierów wartościowych. W tym celu wykorzystane zostaną fikcyjne dane finansowe dwóch spółek – Alfa i Beta. Dane zostaną ograniczone do informacji na temat uzyskanych przychodów oraz zrealizowanego wyniku. Dodatkowo informacje te zostały wzbogacone o dwie miary względne, pozwalające na porównanie dwóch podmiotów pod kątem atrakcyjności inwestycji. Pierwszą z nich stanowi stopa zwrotu oparta na rentowności sprzedaży. Drugą – poziom towarzyszącego jej ryzyka, które należy rozumieć jako średnie odchylenie od uzyskiwanej stopy zwrotu w założonym okresie. Sytuację tę obrazuje tabela 1.

Inwestor będzie podejmował decyzję, opierając się na dwóch różnych sprawozdaniach finansowych – tradycyjnych oraz wzbogaconych o informacje na temat segmentów działalności. Pierwszemu z nich odpowiada kolumna „Razem”.

¹² US GAAP – Amerykańskie Ogólnie Akceptowane Zasady Rachunkowości (ang. *United States Generally Accepted Accounting Principles*).

¹³ IFRS – Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (ang. *International Financial Reporting Standards*).

Tabela 1. Dane finansowe spółek Alfa i Beta (dane w tys. zł)

Spółka Alfa	Produkt A	Produkt B	Razem
Przychody ze sprzedaży	40 000 44%	50 000 56%	90 000 100%
Wynik ze sprzedaży	5 000 56%	4 000 44%	9 000 100%
Stopa zwrotu	12,5%	8,0%	10,0%
Ryzyko	9,0%	11,3%	10,0%
Spółka Beta			
Przychody ze sprzedaży	70 000 78%	20 000 22%	90 000 100%
Wynik ze sprzedaży	2 800 31%	6 200 69%	9 000 100%
Stopa zwrotu	4,0%	31,0%	10,0%
Ryzyko	21,0%	5,0%	10,0%

Źródło: opracowanie własne.

Drugiemu – kolumny „Produkt A” oraz „Produkt B”. Rozważania dotyczyć będą dwóch sytuacji¹⁴:

- Sytuacja I – zakłada, iż inwestor otrzymał raporty okresowe zawierające sprawozdania finansowe spółek i na ich podstawie będzie oceniał atrakcyjność tych dwóch podmiotów, a następnie podejmie decyzję, w którą spółkę zainwestować.
- Sytuacja II – zakłada, iż inwestor posiada papiery wartościowe obu emitentów oraz otrzymuje informację, że popyt na produkt A w przyszłym roku wzrośnie o 50%, inwestor, dokonując oceny wpływu tej informacji na przyszłość obu emitentów, musi podjąć decyzję – pozostać czy wycofać się z inwestycji.

¹⁴ Podobne rozważania przeprowadził Zimmicki (2007) na podstawie rzeczywistych danych finansowych pochodzących ze skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grupy Kapitałowej PKO oraz Grupy Kapitałowej BZ WBK, a także jednostkowego sprawozdania finansowej Amiki Wronki SA.

3.1. SYTUACJA I: W KTÓRĄ SPÓŁKĘ ZAINWESTOWAĆ?

W sytuacji I inwestor rozpoczyna analizę atrakcyjności spółek od sprawozdań tradycyjnych. Wynika z nich, że obie spółki osiągnęły takie same przychody oraz zrealizowały wynik na tym samym poziomie. Dodatkowo osiągnęły one identyczną stopę zwrotu, a towarzyszące jej ryzyko znajduje się na tym samym poziomie. W związku z tym nasuwa się wniosek, iż sytuacja ekonomiczna obu podmiotów jest tożsama, a zatem niezależnie od tego, który z nich zostanie wybrany, należy oczekiwać jednakowych korzyści z poczynionej inwestycji w przyszłości.

Analizując sytuację raz jeszcze, ale tym razem na podstawie sprawozdań finansowych wzbogaconych o informacje na temat segmentów działalności, należy zauważyć, iż sytuacja ekonomiczna obu podmiotów nie jest jednakowa. W przypadku przychodów ze sprzedaży spółka Alfa osiąga zbliżone wielkości. Spółka Beta skoncentrowana jest na sprzedaży produktu A, osiągając aż 70 000 tys. zł, co stanowi prawie 80% wszystkich przychodów. W przypadku realizowanego wyniku sytuacja jest podobna. Spółka Alfa generuje zrównoważone wyniki na sprzedaży obu produktów. Natomiast spółka Beta 69% całego swojego wyniku uzyskuje ze sprzedaży produktu B, a jedynie 31% to wynik ze sprzedaży produktu A. Analizując uzyskiwaną stopę zwrotu, zauważyć należy, iż jest ona zrównoważona w przypadku spółki Alfa. Wahając się od 8% w segmencie produktu B, do 12,5% uzyskiwanych w obszarze produktu A. Odmienna sytuacja zdarza się w przypadku spółki Beta. Tutaj wahania następują od 4% uzyskiwanych w segmencie produktu A do 31% realizowanych w obszarze produktu B. Zbliżona sytuacja dotyczy również ryzyka, które w przypadku spółki Alfa znajduje się w przedziale od 9 do 11,3%, a dla spółki Beta waha się od 5 do 21%. Z przeprowadzonej analizy wynika, iż sytuacja ekonomiczna obu podmiotów nie jest jednakowa. Zauważyć należy, iż spółka Alfa prowadzi działalność w sposób bardziej zrównoważony, a tym samym jest mniej podatna na istotne wahania osiąganych wyników. Dodatkowo jej działalność nie koncentruje się głównie w jednym obszarze, jak w przypadku spółki Beta. W rezultacie charakteryzuje się ona większym bezpieczeństwem prowadzonej działalności, co dla inwestorów oznacza mniejsze ryzyko przyszłych korzyści. W związku z powyższym należy stwierdzić, iż inwestor powinien wybrać spółkę Alfa jako emitenta papierów wartościowych.

3.2. SYTUACJA II: POZOSTAĆ CZY WYCOFAĆ SIĘ Z INWESTYCJI?

W sytuacji II inwestor posiada już papiery wartościowe obu podmiotów. Dodatkowo otrzymał on informację rynkową, iż popyt na produkt A w przyszłym roku wzrośnie o 50%. W związku z tym jako aktywny uczestnik publicznego rynku papierów wartościowych musi określić, jaki wpływ będzie miała ta zmiana na jego przyszłe korzyści wynikające z dokonanej inwestycji. A w konsekwencji podjąć decyzję w zakresie dalszego utrzymywania papierów wartościowych obu podmiotów, zbycia ich, czy też zmodyfikowania wielkości udziałów w każdym z nich.

Inwestor analizę rozpoczyna od tradycyjnych sprawozdań finansowych. Przy czym już na początku natrafia na bardzo poważny problem występujący w przypadku jednostek gospodarczych, prowadzących swoją działalność w większej liczbie obszarów niż jeden. Otóż nie jest on w stanie określić, jaka część osiągniętych przychodów, realizowanego wyniku, generowanej stopy zwrotu oraz towarzyszącego jej ryzyka dotyczy produktu A.

W przypadku drugim, gdy analiza prowadzona jest na podstawie sprawozdań finansowych wzbogaconych o informacje na temat segmentów działalności, sytuacja jest całkowicie odmienna. Spółka Alfa osiąga przychody ze sprzedaży produktu A w wysokości 40 000, realizując wynik na poziomie 5000 tys. zł, co daje jej 12,5% stopę zwrotu, a towarzyszące jej ryzyko to 9%. Spółka Beta natomiast osiąga wyższe przychody ze sprzedaży, uzyskując 70 000 tys. zł, ale wynik jej działalności w tym obszarze to tylko 2800 tys. zł, co stanowi stopę zwrotu na poziomie 4%, a towarzyszące jej ryzyko wynosi 21%. Zauważyć należy, iż spółka Beta, mimo uzyskiwania wyższych przychodów ze sprzedaży produktu A, prowadzi działalność w sposób mniej efektywny, gdyż realizuje niższą stopę zwrotu. Zakładając, iż warunki gospodarowania obu podmiotów nie ulegną zmianie, to w wyniku wzrostu popytu o 50% na produkt A wynik spółki Alfa w tym obszarze zwiększy się o 2500 tys. zł do poziomu 7500 tys. zł. Jeśli uwzględnimy występujące ryzyko, to wynik spółki Alfa powinien znajdować się w przedziale od 6825 tys. zł do 8175 tys. zł. W przypadku spółki Beta przyszły wynik zwiększy się o 1400 tys. zł do poziomu 4200 tys. zł. Gdy uwzględnimy poziom występującego ryzyka, powinien znajdować się w przedziale od 3318 tys. zł do 5082 tys. zł. Zauważyć należy, iż spółka Alfa osiągnie większe korzyści w wyniku prognozowanej zmiany. W związku z tym, racjonalnym działaniem inwestora powinno być zbycie papierów wartościowych spółki Beta, na rzecz papierów wartościowych spółki Alfa.

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż ujawnienie informacji odnośnie do segmentów działalności w sprawozdaniach finansowych dużych podmiotów gospodarczych, w sposób istotny zwiększają ich użyteczność. Sytuacja I udowodniła, iż zagregowane dane finansowe jednostek prowadzących działalność w większej liczbie obszarów niż jeden nie prezentują ich pełnej kondycji ekonomicznej. Z kolei sytuacja II dowiodła, że tradycyjne sprawozdanie finansowe uniemożliwia określenie wpływu pojawiających się informacji na przyszłą sytuację ekonomiczną podmiotu. Dodać należy, iż dotyczy to również informacji pochodzących od jednostki w ramach raportów bieżących, w których informuje ona interesariuszy odnośnie do istotnych zmian, jakie zaszły lub zajdą w prowadzonej przez nią działalności. Przykładem może być zaniechanie lub rozszerzenie działalności w jednym z obszarów. W związku z powyższym należy stwierdzić, iż ujawnienie informacji o segmentach działalności w sprawozdaniach finansowych dużych podmiotów gospodarczych, pozwala na formułowanie bardziej zasadnych sądów na temat ich obecnej i przeszłej sytuacji ekonomicznej.

4. WYNIKI BADAŃ POTWIERDZAJĄCE KORZYŚCI Z UJAWNIENIA INFORMACJI O SEGMENTACH

Wnioski płynące z powyższej analizy potwierdzają również wyniki badań prowadzonych w Stanach Zjednoczonych po wprowadzeniu obowiązku ujawnienia informacji o segmentach działalności, zgodnie z *Securities Exchange Act of 1934, Release No. 9000*. W ich rezultacie stwierdzono, że:

1. Prognozy przyszłych wyników jednostek gospodarczych oparte na sprawozdaniach finansowych, w których dokonano ujawnienia informacji o segmentach działalności, były bardziej precyzyjne aniżeli prognozy dokonane bez takich informacji¹⁵.

¹⁵ Badanie prowadzone przez B. A. Baldwina, którego celem była ocena prognoz analityków finansowych opartych na sprawozdaniach finansowych emitentów papierów wartościowych przed i po wprowadzeniu obowiązku ujawnienia informacji o segmentach działalności. Badane jednostki podzielono na trzy grupy. Pierwszą stanowiły podmioty, które dobrowolnie ujawniły informacje o segmentach przed wprowadzeniem obowiązku oraz po jego wprowadzeniu. Drugą grupę stanowiły podmioty, które nie dokonały takich ujawnień przed wprowadzeniem obowiązku, ale zrobiły to po jego wprowadzeniu. Trzecią grupę stanowiły podmioty, które nie dokonały takich ujawnień ani przed, ani po wprowadzeniu obowiązku. Okazało się, iż największej poprawie uległy prognozy tych jednostek, które nie dokonały dobrowolnego ujawnienia przed wprowadzeniem obowiązku, ale zrobiły to po jego wprowadzeniu. Oznacza to, iż ujawnienie informacji o segmentach działalności w sposób istotny poprawia prognozy przyszłych wyników finansowych jednostek gospodarczych (Baldwin, 1984, s. 376–389).

2. Rozbieżności pomiędzy prognozami analityków finansowych, wykonanymi na podstawie sprawozdań finansowych, zawierające informacje o segmentach działalności są mniejsze aniżeli w przypadku prognoz opartych na tradycyjnych sprawozdaniach finansowych¹⁶.
3. Wycena papierów wartościowych wykonana na podstawie sprawozdań finansowych jednostek gospodarczych, ujawniających informacje o segmentach działalności, była bardziej zasadna i stabilna w czasie aniżeli wycena papierów wartościowych tych podmiotów, które informacji o obszarach działalności nie ujawniły¹⁷.

Wyniki powyższych badań wskazują, iż ocena jednostek gospodarczych dokonana na podstawie sprawozdań finansowych, w których dokonano ujawnienia informacji o segmentach działalności, jest bardziej wiarygodna. Pozwala to na formułowanie bardziej precyzyjnych prognoz przyszłych wyników jednostek, zmniejsza rozbieżności w prognozach poszczególnych analityków finansowych, umożliwiając tym samym bliższą rzeczywistości wycenę papierów wartościowych oraz większą jej stabilizację w czasie, poprzez ograniczenie czynnika niepewności. Znaczenie informacji o segmentach dla analityków finansowych potwierdza również stanowisko amerykańskiego stowarzyszenia AIMR¹⁸, które na początku lat 90. ubiegłego wieku stwierdziło, że informacje o segmentach

¹⁶ Badanie prowadzone przez S. Swaminathan, którego celem była ocena wpływu ujawnienia informacji o segmentach działalności na zmienność w wycenie papierów wartościowych oraz rozbieżność w prognozach analityków finansowych. Autorka sformułowała dwie hipotezy. Pierwsza zakładała, że zmienność cen papierów wartościowych emitentów przed wprowadzeniem obowiązku SEC do ujawnienia informacji o segmentach działalności w formularzu 10-K była większa aniżeli po jego wprowadzeniu. Hipoteza druga zakładała, że rozbieżność w prognozach analityków finansowych przed wprowadzeniem obowiązku była większa niż po jego wprowadzeniu. Obie hipotezy zostały zweryfikowane pozytywnie. Oznacza to, że ujawnienie informacji o segmentach działalności skutkuje ograniczeniem czynnika niepewności, zmniejszając tym samym wahania cen papierów wartościowych oraz rozbieżności w prognozach analityków finansowych (Swaminathan, 1991, s. 23–40).

¹⁷ Badanie prowadzone przez R. F. Ortmana, którego celem była ocena wpływu ujawnionych w sprawozdaniu finansowym informacji o segmentach działalności na wycenę papierów wartościowych spółek notowanych na giełdzie. Badaniu poddani zostali analitycy finansowi należący do Instytutu Dyplomowanych Analityków Finansowych (ang. *The Institute of Chartered Financial Analysts*, ICFA). Podzielono ich na dwie grupy. Pierwsza dokonała wyceny papierów wartościowych, opierając się na sprawozdaniach finansowych zawierających informacje o segmentach. Druga – na podstawie tych samych sprawozdań, ale bez informacji o segmentach. Okazało się, że wycena papierów wartościowych była bardziej zasadna oraz cechowała się większą stabilnością w czasie. Oznacza to, że ujawnienie informacji o segmentach działalności pozwala na lepszą ocenę sytuacji ekonomicznej jednostki gospodarczej oraz ogranicza czynnik niepewności, skutkując większą stabilizacją cen papierów wartościowych w czasie (Ortman, 1975, s. 298–304).

¹⁸ AIMR – Stowarzyszenie na rzecz Zarządzania Inwestycjami i Badań (ang. *Association for Investment Management and Research*).

działalności są nie tylko konieczne, lecz stanowią podstawę, fundament oraz integralną część procesu analizy finansowej jednostki gospodarczej (Herrmann, Thomas, 1996, s. 2).

Na uwagę zasługuje również fakt, iż ujawnienie informacji o segmentach działalności to nie tylko przedstawione powyżej korzyści, ale również koszty ponoszone przez jednostki gospodarcze dostarczające tych informacji. Przy czym podkreślić należy, iż nie chodzi tu tylko o koszty związane z koniecznością przygotowania tych informacji, lecz w szczególności o koszty związane z osłabieniem siły jednostki na rzecz konkurencji. Osłabienie to wynika z faktu, że sprawozdawczość według segmentów działalności stanowi element sprawozdawczości finansowej, która jest ogólnie dostępna. Oznacza to, że dostęp do niej mają również jednostki konkurencyjne, które na podstawie ujawnionych informacji o segmentach działalności, dokonują analizy ich rentowności. W rezultacie dowiadują się, w jakich obszarach uzyskuje ona ponadprzeciętne wyniki, co oznacza, że obszar ten jest godny zainteresowania z uwagi na potencjalne korzyści. W konsekwencji tego jednostka ujawniająca zyskuje w tym obszarze nowego konkurenta, który pozbawia ją tym samym części zysku (Hayes, Lundholm, 1996, s. 263).

Dodać należy, iż jednostki ujawniające są świadome tego zjawiska. Stosują w tym celu odpowiednie strategie w zakresie sprawozdawczości według segmentów działalności, które pozwalają im na uniknięcie tych negatywnych konsekwencji. Potwierdza to badanie M. S. Harris, która udowodniła, że jednostki gospodarcze, które prowadzą działalność w obszarach charakteryzujących się relatywnie niższym poziomem konkurencji, w rezultacie czego osiągają tam ponadprzeciętne wyniki, są mniej chętne do ujawniania informacji o tych obszarach jako odrębnych segmentach działalności z obawy przed konkurencją. Częściej są one skłonne do połączenia tego obszaru z innym i ujawnienia jako jeden segment¹⁹.

Podkreślić przy tym należy, iż działanie takie skutkuje pewnym zniekształceniem informacji o segmentach działalności i ma wpływ na podejmowane na ich podstawie decyzje. Nie tylko przez konkurentów, ale również przez inwestorów. Niemniej jednak obawy jednostek przed osłabieniem na rzecz konkurencji należy uznać za istotne, czego potwierdzeniem może być zachowanie firm

¹⁹ Badanie przeprowadzone zostało przez M. S. Harris, którego celem była ocena wpływu poziomu konkurencji na decyzje menedżerskie odnośnie do raportowania obszarów działalności jako wyodrębnionych segmentów działalności. Badaniem objęto 929 jednostek gospodarczych, które dokonały ujawnienia informacji o segmentach działalności w raportach rocznych dla okresów sprawozdawczych od 1987 do 1991 roku. W rezultacie przeprowadzonego badania okazało się, że jednostki prowadzące działalność w branżach, w których poziom konkurencji nie jest wysoki, są mniej chętne do raportowania tych branż jako odrębnych segmentów działalności, co świadczy o obawie przed utratą ponadprzeciętnych wyników, jakie tam realizują (Harris, 1998, s. 111–127).

japońskich. Przez ponad dekadę rezygnowały z wejścia na amerykańską giełdę papierów wartościowych, z uwagi na konieczność ujawnienia informacji o segmentach działalności, które, ich zdaniem, mogły zostać wykorzystane przeciwko nim przez konkurencję (Mande, Ortman, 2002, s. 32).

W rezultacie powyższych rozważań ocena zasadności wprowadzenia informacji o segmentach działalności do sprawozdawczości finansowej jest zadaniem trudnym. Wynika to z faktu, iż korzyści czerpią głównie użytkownicy zewnętrzni sprawozdań finansowych, a koszty ciążą na jednostce, która dane informacje ujawnia. Kosztem mającym największe znaczenie dla jednostki jest osłabienie jej siły konkurencji. Warto w tym miejscu przypomnieć stanowisko FASB oraz IASB w tej kwestii, które zgodnie twierdzą, że ujawnienie informacji o danym obszarze działalności jednostki zdywersyfikowanej jest tożsame z informacjami płynącymi ze sprawozdania jednostki prowadzącej działalność tylko i wyłącznie w tym jednym obszarze. Z tego punktu widzenia osłabienie siły konkurencji dotyczy wszystkich podmiotów, które przepisami prawa zobligowane są do publikacji sprawozdań finansowych. W związku z tym korzyści płynące z ujawnienia informacji o segmentach działalności w sposób znaczący przewyższają koszty, a wprowadzenie tych informacji do sprawozdań finansowych należy uznać za całkowicie zasadne.

LITERATURA

- Baldwin B. A. (1984), *Segment Earnings Disclosure and the Ability of Security Analysts to Forecast Earnings Per Share*, „The Accounting Review”, vol. 59, Issue 3, July.
- Bows A. J. (1966), *Problems in disclosure of segments of conglomerate companies*, „Journal of Accountancy”, vol. 122, Issue 6, December.
- Choi F. D. S. (2003), *International finance and accounting handbook*, John Wiley & Sons, New Jersey.
- Cohen M. F. (1966), *Statements in Quotes. Analysts, Accountants and the SEC – Necessary Joint Efforts*, „Journal of Accountancy”, vol. 122, Issue 2, August.
- Cramer J. J. (1968), *Income Reporting by Conglomerates – Views of American Businessman*, „Abacus”, vol. 4, Issue 1, August.
- Cramer J. J., Iwand T. (1968), *A proposal for conglomerate disclosure*, „Business Horizons”, vol. 11, Issue 2, April.
- Guerard J. B., Schwartz E. (2007), *Quantitative Corporate Finance*, Springer Science + Business Media, New York.
- Harris M. S. (1998), *The Association between Competition and Managers' Business Segment Reporting Decisions*, „Journal of Accounting Research”, vol. 36, Issue 1, Spring.
- Hayes R. M., Lundholm R. (1996), *Segment Reporting to the Capital Market in the Presence of a Competitor*, „Journal of Accounting Research”, vol. 34, Issue 2, Autumn.

- Herrmann D., Thomas W. (1996), *Segment Reporting in the European Union: Analyzing the Effects of Country, Size, Industry, and Exchange Listing*, „Journal of International Accounting & Taxation”, vol. 5, Issue 1.
- Hoff J. M., Larose L. A., Scaturro F. J. (2006), *Public companies*, Law Journal Press, New York.
- Management – Financial analysts group stresses need for segment reporting* (1984), „Journal of Accountancy”, vol. 157, Issue 5, May.
- Mande V., Ortman R. (2002), *The effect of Japanese business segment reporting on analysts' forecasts: implications for US investors and the SEC*, „Journal of Accounting and Public Policy”, vol. 21, Issue 1, Spring.
- Nowak E. (2010), *Przychody według segmentów działalności. Podejście sprawozdawcze i zarządcze*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 54 (110), Warszawa.
- Ortman R. F. (1975), *The Effects on Investment Analysis of Alternative Reporting Procedure for Diversified Firms*, „The Accounting Review”, vol. 50, Issue 2, April.
- Prodhan B. (1986), *Multinational Accounting. Segment Disclosure and Risk*, Croom Helm, Australia.
- Schweitzer M. (2009), *Theoretical Foundation of the Relation between Controlling and Reporting according to IFRS. Demonstrated by the Example of Segment Reporting according to IFRS 8*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 52 (108), Warszawa.
- Seal W., Garrison R. H., Noreen E. W. (2006), *Management accounting*, McGraw-Hill, [za:] M. Karwowski, G. K. Świdorska, *Segmenty zarządcze w rachunkowości finansowej i zarządczej*, [w:] *Problemy współczesnej rachunkowości*, pod red. pracowników Katedry Rachunkowości SGH, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2009.
- Skousen K. F. (1970a), *Chronicle of Events Surrounding the Segment Reporting Issue*, „Journal of Accounting Research”, vol. 8, Issue 2, Autumn.
- Skousen K. F. (1970b), *Standards for reporting by lines of business*, „Journal of Accountancy”, vol. 129 Issue 2, February.
- Swaminathan S. (1991), *The impact of SEC mandated segment data on price variability and divergence of beliefs*, „The Accounting Review”, vol. 66 Issue 1, January.
- Walker R. G. (1968), *Disclosure by Diversified Companies*, „Abacus”, vol. 4, Issue 1, August.
- Walton P., Haller A., Raffournier B. (2003), *International Accounting*, Thomson Learning, Cornwall.
- Zimnicki T. (2007), *Segmenty działalności według MSR 14 determinantą wzrostu wartości informacyjnej sprawozdania finansowego*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 39 (95), Warszawa.

RELEVANCE OF THE SEGMENTS INFORMATION DISCLOSURES IN FINANCIAL STATEMENTS

A b s t r a c t : This paper presents the relevance of the segments information disclosures in financial statements of significant business entities. For this purpose was presented to the genesis of reporting by business segment, the most important legislation in this area in the world, as well as theoretical considerations on the potential benefits for users of financial statements of these disclosures and conclusions arising from research conducted in this area.

Key words : IAS 14, IAS 14R, IFRS 8, SFAS 131, SFAS 14, segment reporting.